

Kolon: ett informationsstrukturerande skiljetecken

Av ALEXANDER KATOURGI

Abstract

Katourgi, Alexander, alexander.katourgi@nordlund.lu.se, Ph.D. student, Centre for Languages and Literature, Lund University: “The colon: An information-structuring punctuation mark”. *Språk och stil* NF 31:2, 2021, pp. 134–159.

One of many relatively unexplored areas within punctuation studies is the relationship between punctuation and information structure, occasionally implied in style guides. This article presents an analysis of the topic–focus structure in Swedish sentences with colons.

The study shows that the topic of the structure reliably precedes the colon, while the focus follows. Typically, one of these is a constituent of a full clause, while the other is a seemingly dislocated phrase. When the focus is dislocated, it generally serves to specify an element in the preceding clause, establishing a predicative relation to this overt or covert antecedent. When the topic is dislocated, it generally serves to characterize the subsequent clause or clause complex.

Furthermore, the colon can connect clauses, seemingly allowing the omission of the focal constituent of the first clause, or the topical constituent of the second, when these are coreferential and the omitted constituent is informationally redundant. Inversely, a phrase demarcated by the colon can generally be expanded into a clause, repeating or referencing constituents of the adjacent overt clause or—if the colon demarcates two phrases—of a copula clause. This means that the colon, as a rule, marks a linear thematic progression, obviating the need to express this progression lexically, and suggests that all colon structures are underlyingly the same, mirroring the generative analysis of dislocation as elliptical parallel coordination.

Keywords: colon, punctuation, information structure, identificational focus, extraposition, right-dislocation, afterthought, Swedish.

Interpunktionen har länge haft en något undanskymd roll inom språkvetenskapen, men intresset har sakta stigit de senaste årtiondena, sedan Nunberg gav ut sin analys *The Linguistics of Punctuation* (1990). Ännu finns dock många relativt utforskade domäner inom området, däribland informationsstrukturen. I de gängse skiljeteckensbeskrivningarna framgår informationsstrukturen tydligast hos tankstrecket, som av den svenska språkvården beskrivs som ett tecken som ger emfas åt det följande textpartiet och markerar det som oväntat (Språkrådet 2017 s. 214, Strömquist 2019 s. 62). I denna artikel vill jag i stället vända blicken mot kolon, som även det ibland tillskrivs egenskaper som för tanken till informationsstrukturen; Strömquist (2019 s. 36) anger till exem-

pel att kolon pekar framåt mot kompletterande information. Vad detta innebär rent språkligt är oklart, och ej tidigare tillfredsställande utforskat. Min studies resultat är att informationsstrukturen är alldeles grundläggande för kolons bruk i skrift. Jag menar att kolons huvudsyfte är just att strukturera information i texten, huvudsakligen genom att ange en temaproggression mellan två delmeningar, det vill säga språkhandlingskraftiga led som tillsammans utgör en komplex mening (SAG del 4 s. 832–834). Kolon anger alltså att den första delmeningen bär den komplexa meningens informationsstrukturella topik, och att den senare bär dess fokus. I och med detta möjliggörs också utelämnning av den första delmeningens fokus eller den senares topik, förutsatt att dessa led är koreferentiella och att det utelämnade leDET inte anger information som inte kan utrönas ur det kvarstående. På så sätt bidrar kolon till att effektivisera och förtäta texten.

Bakgrund

Föreliggande informationsstrukturella analys bygger vidare på en textlingvistisk pilotstudie på ett material om 400 kolonmeningar från Språkbankens korpusar, excerperade med hjälp av konkordansverktyget *Korp*. Halva materialet är hämtat från korpusen *Webbnyheter 2013*, som får representera den offentliga, vårdade svenska som kan sägas utgöra standardspråket och bland annat ligger till grund för språkvårdens rekommendationer (Svenska språknämnden 2005 s. 30). Den andra halvan är hämtad från korpusen *Familjeliv: Känsliga rummet*, som får representera ett mer spontant och informellt skriftspråk. Den senare korpusen är Språkbankens enskilt största, och jag har endast excerperat träffar från år 2017, de senaste tillgängliga. I det följande gör jag dock ingen åtskillnad mellan korpusarna, utan jag menar att de ur informationsstrukturell såväl som textlingvistisk synpunkt uppvisar ett likartat bruk.¹ Pilotstudien tyder på att kolon huvudsakligen används före appositionella, predikativa eller anförda led, samt efter talaktskommenterande eller vokativa led. Dessa typer exemplifieras av följande meningar, vilka återkommer i analysen. Stavning och interpunktion (annan än kolon) har vid behov normaliserats i exempen.

¹ De främsta textuella skillnaderna är frekvensmässiga och kan knytas till respektive korpus genre: *Webbnyheter 2013* har en högre andel kolon efter anförande fraser, och *Familjeliv: Känsliga rummet* har en högre andel kolon efter vokativfraser.

- En match återstår: finalen mot Spanien.
- Det fulaste pojknamnet är: Prussiluskan.
- Gustav Möller sade: »Endast det bästa är gott nog åt folket».
- Kort sagt: Systemet – hela skiten – är åt helvete.
- @signe: Men vi som kan stimulera och aktivera barn själva, för oss [...]

Iakttagelserna om kolons användningsområden jämförs bäst med Karhiaho (2003) som i sin textlingvistiska avhandling undersöker det tyska kolonbruket i sex delstudier. Hennes slutsatser är kortfattat att kolon i tyskan uppträder före direkt eller indirekt anföring, före ett led eller en huvudsats som vidareutvecklar ett led i föregående huvudsats, eller efter ett led som har en modal relation till följande huvudsats (s. 212–228). Normerande svenska språkhandböcker beskriver kolonet som ett skiljetecken som riktar uppmärksamhet mot det textparti som följer, och markerar att detta ska förstås som ett anført led, eller en exemplifiering, förklaring, specificering eller sammanfattning av det föregående (Språkrådet 2017 s. 209–210, Strömquist 2019 s. 36–38). Kolon används alltså när någon av dessa betydelserelationer råder mellan leden, en bild som delvis stöds av min bruksstudie, liksom av Karhiaho (2003). Alla beskrivningar kan sammanfattas som att kolon tycks ange specificerande eller avgränsande predikativa relationer, exempelvis mellan en nominalfras och dess apposition eller pseudoapposition, eller mellan ett subjekt och ett predikativ, samt förstås anföring, som kan arta sig på lite olika sätt.²

Karhiaho (2003) gör även en delstudie på informationsstrukturen kring kolon, och här tar föreliggande artikel sin utgångspunkt. Karhiaho studerar sina meningar utifrån Pragskolans komplementära begreppspår *tema*, det som diskursen eller texten handlar om, och *rema*, det som i yttrandet eller satsen utsägs om temat. Karhiaho medger att hon genom att endast betrakta tema och rema inte håller sig à jour med den informationsstrukturella forskningen, men hon väljer det traditionella perspektivet för enkelhets skull, för att inte stöta sig med det splittrade fältet och för att hon finner det traditionella funktionalistiska perspektivet adekvat för sin textlingvistiska studie (s. 150–152). I sin studie kommer hon i korthet fram till att kolon används för att organisera meningen genom att avgränsa olika teman, till exempel över- och undertema, samt markera att det råder en viss betydelserelation mellan dem. Samtidigt möjliggör det utelämnning

² Kolon kan också användas på ord- och morfemnivå, exempelvis för att avgränsa suffix (3:e, tv:n) eller tal av olika storhet (skala 1:10 000, kl. 20:00). Dessa betraktas som specialfunktioner och bortses från i det följande.

av rema, och tjänar till att framhäva något av de omgivande textpartierna – men exakt vilket och hur är oklart (s. 188, 195–196, 222).

Syftet med föreliggande studie är att bidra till en djupare förståelse för kolons relevans för informationsstruktureringen i skriftlig text. För att komplettera Karhiahos analys intar jag därför ett annat perspektiv på informationsstrukturen och utgår från begreppsparet *topik*, den redan kända information som presenteras som yttrandets utgångspunkt, och *fokus*, den nya information som mottagarens uppmärksamhet riktas mot (Erteschik-Shir 1997 s. 9–13; 2006 s. 35–36). Jag anammar samtidigt Molnárs (1998 s. 106–108) syn på dessa begrepp: de är inte komplementära, och därmed definieras ingetdera negativt,³ något som Karhiaho (2003 s. 151) beskriver som en svaghet med tema–rema för syftet att studera kolon. Med mitt angreppssätt kan jag därmed vidareutveckla Karhiahos analys, eftersom jag menar att fokus motsvarar den framhävnings anar kring kolon men inte närmare kan utreda med tema–rema–dikotomin. Begreppen *topik* och *fokus* nyanseras i analysen med vidare indelningar av kategorierna: Fokus delas in i *informationsfokus*, som presenterar nya referenter eller predikationer, och *identifikationsfokus*, som bestämmer redan givna referenter eller predikationer (É. Kiss 1998 s. 245–246). *Topik* kan delas in i *satstopik* och *diskurstopik*, som gäller på olika textuella nivåer (Molnár & Vinckel-Roisin 2019 s. 299–302). En särskild typ av *topik* är *scen-topik*, som anger den rumsliga och tidsliga kontexten för ett yttrandes innehåll (Erteschik-Shir 1997 s. 26–27; 2019 s. 223–225).

Mitt studieobjekt är således kolon som det uppträder i ett svenskt korpusmaterial. Till min hjälp använder jag dock många källor som beskriver engelska och tyska, samt några andra språk som ligger längre från svenskan. Jag menar att detta är oproblemiskt eftersom skiljeteckensbruket förmodas vara likartat i alla västerländska skriftspråk, med endast ytliga undantag (Nunberg 1990 s. 10–11, Strömquist 1992 s. 78; se även Parkes 1992, Patt 2013 s. 132).

Kolonstrukturen och kolonexpansionen

Kolonets språkliga sammanhang formaliseras ytterligare i skiljeteckensstudier på andra språk. Bredel (2008 s. 197; 2020 s. 84) kallar hela meningen med

³ *Topik* och *fokus* representerar enligt Molnárs modell två separata dikotomier i informationsstrukturen: *topik–kommentar* och *bakgrund–fokus*. Tillsammans med *tema–rema* utgör dessa informationsstrukturens tre nivåer, motsvarande Bühlers *Organonmodell* (Molnár 1998 s. 104).

kolon och de textpartier som kommer före och efter för *kolonstruktur* (*Doppel-punktstruktur*). Nunberg (1990 s. 26–27) menar att kolon lägger till ett led som utökar föregående mening. Detta led kallar han för *kolonexpansion* (*colon-expansion*), eftersom den vidareutvecklar, expanderar, ett antecedentiellt *korrelat* (*antecedent*) i meningen. Det är alltså kolonexpansionen som utgör den exemplifiering, förklaring, specificering eller sammanfattning som skrivreglerna beskriver. Korrelatet kan dock i vissa fall vara fonologiskt tomt (jfr Nunberg m.fl. 2002 s. 1744), vilket jag ska återkomma till.

När jag talar om kolonstrukturer gör jag därför två indelningar: den del av strukturen som föregår kolonet kallar jag *förled*, och detta förled innehåller ett *korrelat*. Den del som följer kolonet kallar jag sålunda för *efterled*, och det utgörs huvudsakligen av en *expansion* som härrör till korrelatet. *Förled* och *efterled* är mina egna termer och definieras alltså grafiskt, medan Nunbergs *korrelat* och *expansion* definieras syntaktiskt och semantiskt. Strukturen illustreras i figur 1 nedan.

KOLONSTRUKTUREN					
förled			:	efterled	
matris	korrelat	matris	:	expansion	matris
	<i>En match</i>	<i>återstår</i>	:	<i>finalen mot Spanien</i>	.
	<i>Det fulaste pojknamnet</i>	<i>är</i>	:	<i>Prussiluskan</i>	.
	<i>Kontenta</i>		:	<i>Kärlek är icke villkorlös</i>	.
<i>Gustav Möller sade</i>			:	<i>»Endast det bästa är gott nog åt folket»</i>	.
<i>Tillägger</i>		<i>när han ser min förvånade min</i>	:	<i>– Jag har hittat ett sätt att hantera offentliga situationer</i>	.
<i>Och så funderar jag på relevansen i</i>	<i>detta</i>		:	<i>»han tycker att eftersom jag har barn på heltid så [...]»</i>	.
	<i>Lunch</i>		:	<i>havregrynsgröt [...]</i>	.

Figur 1. Kolonstrukturers uppbyggnad, illustrerad med exempel ur materialet.

Nunberg betonar att kolonexpansionen (liksom korrelatet) kan ha olika syntaktisk form, men att den alltid är meningsfinal.⁴ I stället lyder expansionen under semantiska begränsningar: den måste vara mer specifik än korrelatet (Nunberg 1990 s. 27). Detta syns även i svenska meningar, som i exempel 1, där korrelatet *En match* har samma syftning som expansionen *finalen mot Spanien*.

- (1) En match återstår: finalen mot Spanien.

Karhiahio (2003 s. 195) och Say (1998 s. 37) menar att kolon ofta agerar presenterande och väcker en förväntan hos läsaren om vad som komma skall. Bredel (2008) förtydligar att det inte är kolonet i sig som presenterar, utan det används för att markera att det finns något i förledet som ska förstås som en presentering (s. 195–196). Därtill, menar Bredel (2020), markerar kolon att en syntaktisk position oväntat fylls; det oväntade kan exempelvis ligga i att denna position redan är fylld en gång (s. 84–85). Detta syns i (1), där expansionen kan betraktas som en dubblering, en extraponerad apposition, av subjektet (se även Nunberg 1990 s. 27). Meningen hade kunnat omformuleras med endast ett subjekt enligt (2a–b) nedan, med samma sanningsvärde om än lägre grad av informativitet. Likaså hade appositionen kunnat skjutas in och ansluta till sitt korrelat, som i (2c). Att byta plats på leden som i (2d) är dock olämpligt i de flesta kontexter, eftersom kolonexpansionen då blir mindre specifik än sitt korrelat.

- (2) a. En match återstår.
b. Finalen mot Spanien återstår.
c. En match, finalen mot Spanien, återstår.
d. *Finalen mot Spanien återstår: en match.

I SAG beskrivs extraponerering, eller *extraposition*, som »(placering som) annex eller postponerat led» (SAG del 1 s. 168). Annexen är i sin tur placerade utanför den inre satsen, i dennas för- eller efterfält, och just där menar också Bredel att kolonexpansionen hör hemma (2008 s. 199–201).⁵ Vad gäller postponering anger SAG att det särskilt utförs på så kallat tunga led, vilket inkluderar led

⁴ Sampson (1992 s. 471–473) påpekar att det är möjligt att hitta mediala kolonexpansioner, som i följande exempel: »The play cycle he had written had two wheels: anguish and insurrection, and I was the boy who did the major pedalling.» I strukturer som dessa kan materialet efter expansionen sättas in i efterledets matris (se figur 1). Konstruktionen är dock ovanlig, och jag bortser från den i det följande.

⁵ Den inre satsen består av initialfält, mittfält och slutfält, och i den utvidgade satsen omsluts

som är långa, komplexa, betonade eller rematiska (SAG del 3 s. 554, 559). Betoning och rema berör informationsstrukturen och sammanfaller ofta med fokus, så frågan om kolons roll i informationsstrukturen torde vara tätt sammanlänkad med dess eventuella koppling till extraposition. Innan vi tittar närmare på syntaxen behöver vi dock få ett bättre grepp om informationsstrukturen.

Informationsstrukturella iakttagelser

I Says (1998) studie av diskursrelationerna och informationsstrukturen kring skiljetecken menar hon att över hälften av alla kolon i hennes material betecknar att förledet introducerar efterledet. Utifrån sin slutsats att kolon bygger upp en förväntan hos läsaren föreslår hon att kolon därmed presenterar satsens informationsstrukturella fokus – åtminstone om det följande är nominalt (s. 36–37). Eftersom kolonexpansionen lär vara mer specifik än sitt korrelerat kan vi också säga att den har identifikationsfokus snarare än informationsfokus (*identificational focus*, É. Kiss 1998 s. 245), alltså ger ny information om en tidigare känd referent eller predikation snarare än att introducera en ny sådan. Detsamma kan sägas gälla för (1) ovan. Nunberg m.fl. (2002 s. 1741) uttrycker detta som att kolon kan användas vid identifierande sidoordning, men inte beskrivande dito, som i (2d).⁶

Även Moore (2016) skriver om skiljetecken i relation till informationsstruktur, och han föreslår att det rentav är skiljetecknens främsta funktion att markera informationsstruktur i skrift. Han konstaterar att informationsstrukturen i engelska är starkt knuten till prosodi, och att fokus allmänt realiseras av intonationskonturens prosodiskt mest prominenta led. (Samma sak kan förstås sägas om svenska och tyska.) I många språk med prosodiskt realiserat fokus kan talaren också flytta fokus i princip fritt inom informationsenheten genom att betona olika led, men denna möjlighet saknas i allt väsentligt i skriftspråket (Moore 2016 s. 16, Molnár & Vinckel-Roisin 2019 s. 304).⁷ Om talspråket rea-

dessas av förfält och efterfält. Led som kan placeras i efterfältet kan också placeras medialt i satsen som inskott (SAG del 4 s. 6, 438, 456).

⁶ Nunberg m.fl. (2002 s. 1741) illustrerar med följande meningsspar:

They went to the only man who could help them: Bill Clinton.

*They went to Bill Clinton: the only man who could help them.

⁷ Det är förvisso möjligt att återge betoning i skrift med versaler, kursiv eller fet stil med mera. Moore (2016) tillstår att det saknas forskning om hur vi läser sådana typsnittsvarianter, men konstaterar att de är relativt ovanliga i de flesta texttyper (s. 16). Detta gör dem förstås mer

liserar fokus medelst auditiv prominens torde det, enligt Moore, följa att skriftspråket realiserar fokus medelst visuell dito, och han föreslår att det främst är skiljetecknen som skapar prominens i skrift (Moore 2016 s. 16). Studier som Hill & Murray 2000 (s. 584), Rayner m.fl. 2000 (s. 1073–1075) och Pynte & Kennedy 2007 (s. 1221) tyder nämligen på att kommatecken påverkar ögats sackader vid läsning: skiljetecken är frekventa och lätta att känna igen, och eftersom vi vet att de är semantiskt fattiga vilar blicken mellan sackader inte på utan till vänster om dem. Detta, menar Moore, medför att ord och konstituenten före skiljetecken blir visuellt prominenta – vi tittar längre på dem – och deras betydelser eller referenter blir alltså mer framträdande i informationsstrukturen (2016 s. 16–17).⁸ Han konstaterar därmed att skiljetecknen inte har någon direkt relation till prosodin, utan de två är oberoende av varandra; däremot har prosodi och skiljetecken det gemensamt att båda realiserar informationsstruktur i sina respektive modaliteter (s. 19).

I praktiken innebär Moores tes att fokuserade element är satsfinala i skriftlig engelska, och att informationsstruktur då realiseras av syntax i stället för prosodi. För att fokusera element i det skrivna språket utför vi alltså syntaktiska operationer som placerar dem i satsens slut, en position vi sedan känner igen visuellt eftersom den markeras av skiljetecken. Detta går hand i hand med den typiskt meningsfinala kolonexpansionen, och i enlighet med Says tolkning skulle det innebära att allt som följer på kolon är fokuserat. Att satsens slut är den typiska, ommarkerade platsen för ny eller fokuserad information i engelska med flera språk är allmänt accepterat (Mathesius 1975 s. 156, Chafe 1987 s. 37, Fries 1992 s. 463–464, Hannay & Martínez Caro 2008 s. 33) – i svenskan tycks initialt fokus rentav undvikas (Molnár 2003 s. 240) – men tesen att fokusdomänen skulle markeras av specifikt skiljetecken är ny.⁹ Moores utläggning i ämnet lämnar dock en del att önska. Han uttrycker sig svepande om skiljetecken som sådana, utan att ange att de blickspårningsstudier han hänvisar till framför allt gäller kommatecknet. Om hans tes stämmer måste också det sista elementet i kolonstrukturens förled vara fokuserat, eftersom blicken lär vila även fram-

markerade än tonvariationer i talet, och därtill saknar de en intuitiv hierarki: är fet stil mer eller mindre betonad än kursiv eller versaler?

⁸ Moore spekulerar att detta skulle kunna sträcka sig till högfrekventa funktionsord som konjunktioner, vilka ju också kan stå mellan satser. Vi skulle alltså känna igen dem visuellt och ignorera dem till förmån för det sannolikt mer betydelsebärande led som föregår dem. Här efterlyser han dock fler studier (Moore 2016 s. 16; jfr Pynte & Kennedy 2007 s. 1226).

⁹ Patt (2013 s. 100) belyser dock att punkter kan dela upp en sats i separata informationsenheter, och språkvården tillskriver som tidigare nämnts informationsstrukturella egenskaper till tankstrecket.

för kolon. Detta syns mycket riktigt i (1) ovan; hela förledet får sägas besitta nyhetsvärde och alltså fokus. Men en kolonexpansion kan också i sällsynta fall motsvara ett obligatoriskt argument snarare än ett optionellt tillägg i satsen (Say 1998 s. 35–36, Nunberg m.fl. 2002 s. 1744), och i dessa fall är det inte ovanligt att expansionen redan står i en till synes kanonisk position. Då kan kolonet utelämnas utan att meningen blir ogrammatisk,¹⁰ eller utan att fokus flyttas:

- (3) Det fulaste pojknamnet är:
Prussiluskan.

Men om kolon i fall som (3) inte är nödvändigt, varken för syntax eller informationsstruktur, måste vi fråga oss varför det alls används. Det är svårt att hävda Moores tes här; satsens primära fokus ligger efter kolonet på det presenterade namnet *Prussiluskan*. Topiken *Det fulaste pojknamnet* har visserligen samtidigt ett sekundärt fokus i och med superlativformen, som kontrasterar den mot det aktuella samtalsämnet *fula namn* i allmänhet, men detsamma kan inte sägas om det betydelseuttomma kopulaverbet som blicken enligt Moore torde vila på, och inte heller hela förledet med nominalfras och verb kan betraktas som en informationsstrukturell enhet med eget fokus. Strukturen ger alltså som bäst ett knapphändigt stöd åt Moores tes, vilket inte är så märkligt för en kopulasats där vi väntar oss att hitta (det primära) fokuset sist. Om mediala skiljetecken som kolon inte bidrar till att fokusera närmast föregående konstituent eller informationsenhet torde Moores tes bara gälla de satsfinala tecknen, och då är det svårt att hävda att skiljetecknen – andra än möjligtvis punkt och komma – alls är en relevant faktor.

I Nunberg m.fl. 2002 presenteras dock en annan tolkning av strukturen. Författarna menar att kolon inte kan stå mellan obligatoriska konstituent, utan i denna typ av konstruktion skulle expansionen i själva verket motsvara en apposition till ett tänkt verbkomplement. I (3) skulle man alltså kunna läsa in ett *detta* före kolonet, som då också utgör korrelat till kolonexpansionen (Nunberg m.fl. 2002 s. 1744; se även Ott & de Vries 2016 s. 645). Analysen medför att meningarna *Det fulaste pojknamnet är Prussiluskan* och *Det fulaste pojknamnet är: Prussiluskan* skulle ha annorlunda syntax, trots sin ytliga likhet; (3) liksom (1) skulle ha en postponerad apposition. Det innebär visserligen

¹⁰ Jämför (1), som utan kolon tycks kräva en transitiv tolkning av det intransitiva verbet:

*En match återstår finalen mot Spanien.

att det finns ett fokuserat led framför kolonet, i enlighet med Moores tes, men ett osynligt fokus är en långt ifrån given analys – särskilt som blicken inte kan vila på det. Nunberg m.fl. förklarar inte sin tolkning, så för att avgöra dess rimlighet måste vi undersöka kolonstrukturen närmare.

Kolonexpansionens position och begränsningar

Nunberg (1990) antyder att kolonexpansionen läggs till en redan färdig mening för att utöka denna med ett led som fördjupar eller vidareutvecklar korrelatets betydelse. Tanken är rimlig ur ett mottagarperspektiv, eftersom det är i den ordningen läsaren möter leden. Men om förledet inte är en fullbordad syntaktisk mening, som i (3), faller tanken. Om kolonexpansionen skapas sist torde avsändaren också tillskriva den lägre informationsvärde än den övriga satsen. Hannay & Martínez Caro (2008 s. 37) har ett mer funktionalistiskt perspektiv och föreslår motsatt syn: när vi konstruerar satser väljer vi det fokuserade elementet först men placerar det sist. Ett generativt spår kan sägas kombinera perspektiven: efterställda led basgenereras i separata, parallella satser, vilka sedan genomgår ellips så att endast det mest informativa ledet kvarstår, varpå det ansluts till föregående sats via anafor, och alltså är samordnat (Döring 2015, Ott & de Vries 2016, Molnár & Vinckel-Roisin 2019 s. 294). En alternativ tolkning är att ledet basgenereras på kanonisk plats i satsen, och genom en rad transformationer hamnar i satsens slut.

Alla tolkningar har dock det gemensamt att kolonexpansionen hamnar utanför den overta inre satsen, och leder oss tillbaka till Bredels observation att kolonexpansionen är placerad i efterfältet, och alltså fungerar som det SAG kallar för annex, som en dubbling eller dislokation (SAG del 4 s. 438). Den utvidgade satsens efterfält förknippas i tyskan med precisering, förklaring, tillägg, exemplifiering och rättning (Molnár & Vinckel-Roisin 2019 s. 305), en uppräknings som till stora delar påminner om den svenska språkvårdens beskrivning av kolon. För våra syften kan det därför vara rimligt att jämföra kolonexpansion med högerdislokation, en konstruktion som (jämte vänsterdislokation) återkommer inom informationsstrukturell forskning. Högerdislokationen är också ett till synes postponerat led, och har som sådant ett semantiskt underspecificerat korrelat i matrissatsen (SAG del 3 s. 554, Ott & de Vries 2016 s. 642–643). Detta mönster är gemensamt för olika typer av högerdislokationer, som annars skiljer sig på det informationsstrukturella planet (Ott & de

Vries 2016 s. 642). Den typiska högerdislokationen är det som Ott & de Vries kallar för *bakgrundning* (*backgrounding*; *final dislokation* i SAG), men den skiljer sig från kolonexpansionen på några viktiga punkter: bakgrundningen anger typiskt topik, inte fokus (Vallduví 1993 s. 61, SAG del 4 s. 448, Kalbertodt m.fl. 2015 s. 2, Ott & de Vries 2016 s. 643, Molnár & Vinckel-Roisin 2019 s. 297).¹¹ Därtill är den i talspråket prosodiskt integrerad i matrissatsens intonationsfras (Kalbertodt m.fl. 2015 s. 2, Ott & de Vries 2016 s. 644, 648), medan kolonexpansionen torde uppbära en egen intonationskontur, åtminstone om förledet kan stå självständigt – här saknas emellertid utförlig forskning (jfr dock O’Connel & Kowal 1986 s. 95–97, Chafe 1988 s. 409).¹² I stället kan det vara mer givande att jämföra kolonexpansionen med en annan högerdislokation, nämligen eftertanken (*afterthought*), och här är likheterna större. Liksom kolonexpansionen beskrivs eftertanken som en fras med språkhandlingskraft (den kan till exempel innehålla satsadverbial eller diskurspartikel) och därmed fokus. Den är prosodiskt och syntaktiskt separat från matrissatsen och syftar till att förtydliga en referens i denna (Kalbertodt m.fl. 2015 s. 2–3, Ott & de Vries 2016 s. 644, 647). Men inte heller denna definition omfattar alla kolonexpansioner;¹³ jämför exemplen i (4), ur en kulturartikel om en uppsättning av *Fröken Julie*. (4a) är den ursprungliga meningen, en kolonexpansion, och (4b) och (4c) är omskrivna för att illustrera bakgrundning respektive eftertanke.

- (4) a. Det kan äga rum var som helst: på en efterfest eller framför en dator.
 b. Det kan äga rum var som helst, dramat.
 c. Det kan äga rum var som helst. Alltså dramat.

¹¹ Även detta talar emot Moores tes, eftersom det innebär att ett icke-fokuserat led placeras framför ett (avslutande) skiljetecken. Dislokationer är dock generellt ett talspråkligt fenomen (SAG del 4 s. 440), som kan tänkas lyda under andra informationsstrukturella regler. Det väcker dock frågan om hur vi läser och uppfattar dislokationer när de väl förekommer i text, och vad det innebär för Moores tes.

¹² Se även Petersson (2014 s. 57–62), som jämför kolon med det han betraktar som demonstrativt *att*, vilket i sin tur uppvisar en tydlig intonationsgräns:

Han sa att jag äter inte gröt.

Han sa: Jag äter inte gröt.

(Han sa det här: Jag äter inte gröt.)

¹³ Definitionen av eftertanken skiljer sig något mellan Kalbertodt m.fl. (2015) och Ott & de Vries (2016); de senare menar även att eftertankens korrelat liksom eftertanken själv måste besitta fokus (Ott & de Vries 2016 s. 643). Med denna definition gills inte (4c) i de flesta läsningar som exempel på eftertanke, men det gör däremot kolonexpansionen (4a). För mitt resonemang är detta därför inget problem, och jag utgår inledningsvis från definitionen i Kalbertodt m.fl. 2015.

Exemplen tyder på att kolonexpansionen ställer andra och snävare krav på strukturen än vad eftertanken och bakgrundningen gör. Nunberg ger inga klara kriterier för expansionen och korrelatet, men intuitionen säger mig att kolonexpansionen inte kan ta *Det* som korrelat, utan hellre *var som helst*.¹⁴ Observera att det inte går att skapa interpunktionellt minimala par genom att byta ut kommatecknet i (4b) eller den motsvarande punkten i (4c) mot ett kolon. Det betyder också att om vi stryker korrelatet *var som helst* blir det svårare att bilda en kolonstruktur.

- (5) a. Det kan äga rum, dramat.
- b. Det kan äga rum. Alltså dramat.
- c. *Det kan äga rum: på en efterfest eller framför en dator.
- d. *Det kan äga rum: dramat.
- e. *Det kan äga rum: alltså dramat.

Måste kolonexpansionens korrelat vara finalt placerad i förledet? Nej, Karhi-aho (2003 s. 139–140) noterar att korrelatet och expansionen kan röra sig relativt fritt i förhållande till varandra, vilket vi också redan sett i (1) ovan. Att *var som helst* är korrelat i (4a) torde alltså inte ha med dess position att göra. Samtidigt kan kolonexpansionen inte vidareutveckla *Det* i (5d–e), och detta ger oss faktiskt en vink om hur vi med hjälp av informationsstrukturen kan skärpa Nunbergs lösning av definition av korrelatet. Vi noterar nämligen att *var som helst* i (4a) också utgör förledets fokus. Om fokus stryks tycks kolonexpansionen här bli omöjlig, vilket skulle betyda att kolonexpansionen tar förledets fokus som korrelat. Att korrelatet är fokuserat går förstås hand i hand med att expansionen är det, eftersom leden är delvis koreferentiella. Förhållandet illustreras tydligare i (6).

- (6) a. Den kommer att finnas i fem färger: grön, vit, blå, rosa och gul.
- b. Den kommer att finnas i fem färger vid lansering: grön, vit, blå, rosa och gul.
- c. *Den kommer att finnas i fem färger: telefonen.
- d. *Det kommer att finnas fem färger för den: telefonen.
- e. Det kommer att finnas fem färger för den: grön, vit, blå, rosa och gul.

¹⁴ Behöver vi explicitera topiken i (4a) kan vi i stället utöka med en bakgrundning i den inre satsens slut:

Det kan äga rum var som helst, dramat: på en efterfest eller framför en dator.

*Det kan äga rum var som helst: på en efterfest eller framför en dator, dramat.

Det faktum att bakgrundningen svårligen kan följa på kolonexpansionen understryker att kolonexpansionen utgör en egen informationsenhet medan bakgrundningen är avhängig den inre satsen (jfr Ott & de Vries 2016 s. 676–677).

- f. Den kommer att finnas i: grön, vit, blå, rosa och gul.
- g. *Den kommer att finnas i vid lansering: grön, vit, blå, rosa och gul.
- h. *Den kommer att finnas vid lansering: i grön, vit, blå, rosa och gul.

(6a) är ursprungsmeningen, ur en tekniknyhet om en ny telefon. Här är *Den* topik i den inre satsen, och syftar på telefonen som artikeln handlar om. Den inre satsens fokus är *fem färger*, ett fokus som identifieras i och med kolonexpansionen. I enlighet med Karhiaho behöver fokuset inte vara finalt, utan vi kan sätta in ett adverbial efter det och fortfarande ha en välformad mening, som i (6b). Vad vi däremot inte kan göra är att låta kolonexpansionen identifiera topiken, som i (6c) – inte ens om topiken är final, som i (6d). Alltså är det inte per automatik det finala ledet som kolonexpansionen härrör till, utan fokusledet som blott tenderar att vara finalt. Även när topiken är final korrelerar kolonexpansionen med den inre satsens fokus, som i (6e), och i (6f) ser vi än en gång att det fokuset kan utelämnas. Varför är detta inte möjligt i (5c)? Sannolikt har det att göra med att adverbialen *var som helst* i (4c) uttrycker något mer än vad expansionen gör: kolonexpansionen anger bara några av många möjligheter, och därför kan förledets fokus inte strykas här. Men i (6) tillför förledets fokus ingen information som inte redan finns i efterledet (grön, vit, blå, rosa och gul är alltid fem färger, men två platser är inte var som helst), varför det kan utelämnas – en utelämning som vi kan tänka oss redan skett i (3).¹⁵ Sådan utelämning blir dock omöjlig när luckan inte är final, som illustreras i (6g) och (6h), vilket tyder på att position har viss betydelse, åtminstone för bundna prepositionsfraser; som vi ska se längre fram är mediala utelämnningar möjliga i andra strukturer.

Kolonexpansionen har hittills definierats grafiskt, men syntaktiskt påminner den om högerdislokationen, särskilt eftertanken, och mycket riktigt finns exempelmeningar hos Ott & de Vries 2016 som illustrerar att eftertankar ibland kan avgränsas med kolon, vilket tyder på att kolonexpansionen skulle vara en form av eftertanke, närmare bestämt en variant av den specificerande eftertanken, som just specificerar sitt korrelat och alltså torde utgöra identifikationsfokus (Ott & de Vries 2016 s. 643, 682–686). Ott & de Vries analys

¹⁵ En annan skillnad är att det elliptiska förledet i (5) fortfarande är format som en komplett huvudsats. Förutsatt att *Det* fortfarande är topik skulle fokus här alltså ligga på verbfrasen *kan äga rum*, vilket inte korrelerar med *var som helst*. Det är ovanligt men möjligt att kolonexpandera och specificera en fokuserad verbfras (jfr Nunberg 1990 s. 29); i mitt material finns följande exempel: »På tisdagsmorgonen ringde Henrik Lindvall till agenten och lade ett bud högt nog för att göra honom nöjd: preemta som man säger i branschen.»

av den specificerande eftertanken som en underliggande parallell huvudsats passar därmed även in på kolonexpansionen.¹⁶ Kopplingen styrks av att kolonexpansion ofta agerar apposition, en konstruktion som Döring (2015 s. 125–135) i sin tur också analyserar som en underliggande huvudsats. Enligt denna analys spetsställs den fokuserade projektionen i den senare av de parallella satserna, och undgår därmed ellips. Det skulle innebära att meningarna (1), (3) och (6) är ellipser av (7–9):

- (7) En match återstår: finalen mot Spanien återstår.
- (8) Det fulaste pojknamnet är detta: Prussiluskan är ~~det fulaste pojknamnet~~.
- (9) Den kommer att finnas i fem färger: grön, vit, blå, rosa och gul ~~kommer den att finnas i~~.¹⁷

Ott & de Vries och Döring analyserar enbart högerställda led, och det är också endast sådana som språkvården tycks beskriva för kolonstrukturer. Men i mitt material förekommer även det motsatta, det vill säga att kolon står före den overta huvudsatsen (se även Karhiahö 2003 s. 75, 220, Bredel 2020 s. 86). Ur ett traditionellt eller funktionalistiskt perspektiv kan kolon alltså sägas markera gränsen mellan annex och inre sats, och annexet kan lika gärna stå till vänster om kolonet som till höger; det avgränsar alltså förfält eller efterfält (Bredel 2008 s. 198–201).¹⁸

- (10) Kontenta: Kärlek är icke villkorslös.
- (11) Kort sagt: Systemet – hela skiten – är åt helvete.

Exempel (10) ovan uttrycker en predikativ relation mellan förled och det satsformade efterledet (det vill säga att kontentan identifieras vara yttrandet »Kärlek är icke villkorslös») och i (11) utgörs förledet av ett adverbial som kom-

¹⁶ de Vries (2009) föreslår, utifrån Koster (2000), att extraponerade led ska betraktas som samordnade snarare än adjungerade, och därtill att de anger semantisk specificering snarare än någon av de relationer som traditionellt betraktas som samordnande (additiv, explanativ osv.). Denna specificerande samordnade projektion kallas *kolonfras*, betecknad :P, därför att den antas ha ett synligt eller osynligt kolon i det funktionella huvudet, vilket anger specifikationen (de Vries 2009 s. 57–61).

¹⁷ Heringa (2011) analyserar appositionella led som underliggande kopulasatser:

En match återstår: matchen är finalen mot Spanien.

Den kommer att finnas i fem färger: de fem färgerna är grön, vit, blå, rosa och gul.

Döring (2015 s. 126) invänder mot denna analys eftersom den inte omfattar icke-nominativa led eller så kallade flerargumentsappositioner.

¹⁸ Strandberg (2019 s. 64, 73) föreslår utifrån sin studie av förfältsannex att inte heller dessa genereras i den inre satsen, men undersöker inte frågan närmare.

menterar själva talakten i den inre satsen. I båda exemplen kan förledet sägas etikettera efterledet, och utgöra vad Dahl (2015 s. 169) kallar för rubricerande annex. Givet att kolonstrukturens fokus följer på kolonet borde de satsformade efterleden i (10) och (11) i sin helhet ha fokus, vilket också tycks vara en rimlig tolkning i kontexten. Erteschik-Shir (1997, 2019) menar att helt fokuserade satser hämtar sin topik ur den överordnade kontexten. Detta kallar hon scen-topik (*stage topic*), och eftersom scentopiken inte kan ingå i den fokuserade satsen menar hon att den exempelvis kan infereras ur en fråga som fokussatsen besvarar (Erteschik-Shir 1997 s. 26–27; 2019 s. 223–225). I (10)–(11) kan scen-topiken i stället infereras ur strukturernas förled.¹⁹ Det skulle innebära att de overta förleden inte i sig själva utgör topiker, en analys som kan vara aktuell för (11) där det är svårare att beskriva förledet som ett korrelat som preciseras i efterledet. Detta belyser också att det finns olika topiker, liksom det finns olika fokus. Molnár & Vinckel-Roisin (2019 s. 299–302) skiljer mellan satstopik och diskurstopik (*sentence topic* och *discourse topic*), vilka sträcker sig över olika textnivåer. Detta syns även i (10)–(11); i det fokuserade efterledet i (10) torde ju *Kärlek* vara topik på satsnivå. Samtidigt är förledet *Kontenta* uppenbarligen topik för kolonstrukturen, och tycks alltså befinna sig någonstans mellan den lokala satstopiken (*kärlek*) och den globala diskurstopiken (problematiska kärleksrelationer) som omfattar denna och föregående meningar. Om vi föreställer oss en glidande skala däremellan torde kolonstrukturens topik kunna variera beroende på hur omfattande strukturen faktiskt är.

För det är ju oproblematiskt att tillskriva fokus till dessa relativt korta efterled, men det går också att hitta efterled som är längre än en sats, ibland längre än ett helt stycke, och det är svårt att hävda att även de bara utgör en enda informationsenhet med ett enda fokus. Ett sådant exempel är (12), där förledet, en vokativfras, också kan betraktas som ett rubricerande annex, men efterledet omfattar ett längre textparti som ska förstås som riktat till den tilltalade.

- (12) @signe: Men vi som kan stimulera och aktivera barn själva, för oss var förskolan förvaring. Visserligen en trevlig förvaring med goa fröknar och mysiga och roliga rutiner och lekkamrater men orsaken att vi hade barnen där var inte pedagogiken utan en trevlig stabil barnpassning. [...]

¹⁹ Erteschik-Shir (2019 s. 224) exemplifierar scentopik med följande utbyte:

A: What happened?

B: John broke the vase.

I detta fall är scentopiken talsituationens här-och-nu, vilken endast antyds i frågan. Med kolon kan det hela omformuleras som *What happened: John broke the vase*.

Även här kan förledet med lite god vilja sägas vara scentopik, på så sätt att det antyder den kontext i vilken efterledet gäller. I sin analys av initiala annex talar Strandberg (2019 s. 58, 93) i stället om *vokativtopik* som en egen kategori, eftersom den på flera sätt skiljer sig från scentopiken. I vilketdera fallet föregås kolonet av en topik som gäller på en högre textnivå än topiken i den följande satsen, och kan omfatta en hel huvudsats, flera delmeningar och rentav stycken. Sådana tunga efterled beaktas i det följande.

Långa och komplexa efterled

SAG anger att »tunga led» ofta postponeras: utöver led som uppvisar typiska fokusdrag (betoning och rema) innefattar detta led som är särskilt långa eller komplexa (SAG del 3 s. 554, 559). Kognitivt beror sådan postponering på att satsen blir lättare att tolka ju tidigare man får grepp om deras struktur (Wasow 1997 s. 347, 354, Patt 2013 s. 41). Läsbarheten kräver helt enkelt att långa och komplexa led ställs utanför matrissatsen.²⁰ SAG har många exempel på postponerade tunga led, men dessa exempel saknar kolon, vilket innebär att det även här finns ytterligare begränsningar på tecknets bruk.

Dahl (2015 s. 120) menar att ett av kolonets »prototypiska användningsområden» är att föregå anföringar, och i Karhiahos material används cirka 1 300 av 3 000 kolon sålunda (2003 s. 38), liksom 122 av 400 i mitt eget material. Anförda led kan ha olika form, från ett ord till flera huvudsatser, men trots det fungerar de i allmänhet nominalt, och kan utgöra subjekt, objekt, predikativ eller rektion i en överordnad, anförande sats (SAG del 4 s. 845, 853). Därmed är de alltså satsled, ofta tunga sådana. Det går i linje med Bredels beskrivning att kolonexpansionen fyller oväntade syntaktiska positioner: det är oväntat att en huvudsats fyller en nominal position, och detta markeras av kolon (Bredel 2020 s. 85).²¹ Det anförda leDET i en kolonstruktur kan vara objekt och till

²⁰ SAG (del 3 s. 559) anger dock att »[h]ur många av dessa egenskaper [längd, komplexitet, betoning och rema] som krävs för att talaren ska uppleva leDET som tungt är ofullständigt utrett».

²¹ Även citattecknen får tänkas ha en viktig roll här, inte minst för att de markerar konstituentens slut, vilket blir särskilt värdefullt i citat som sträcker sig över flera meningar. Det är tänkbart att citattecken närmast fungerar som nomenbetecknande skiljetecken, snarare än faktiska citatmarkörer. Liknande tankar framförs av Say (1998 s. 39) och Bredel (2008 s. 134), som menar att citattecknets främsta funktion är att markera att texten byter origo, och Doran (1998 s. 73–76), som menar att anföringsverb och kolon i högre utsträckning signalerar citat än vad citattecken gör.

synes stå på sin ordinarie plats som i (13) eller vara postponerat som i (14). Det anförda kan också dubblera en konstituent i förledet, som rektionen i (15), eller stå helt utanför, utan synbar syntaktisk relation till förledet, som i (16).

- (13) Gustav Möller sade: »Endast det bästa är gott nog åt folket».
- (14) Tillägger när han ser min förvånade min:
– Jag har hittat ett sätt att hantera offentliga situationer.
- (15) Och så funderar jag på relevansen i detta: »han tycker att eftersom jag har barn på heltid så har han rätt att behålla sitt hus».
- (16) Mycket slösades bort, stals eller försvann: »Det var ett land av fifflare och lobbyister.»

Exempel (13) ser ut som en enkel SVO-sats med kolon före objektet, men i (14) är objektets ordinarie position mellan *Tillägger* och *när*, en plats som lämnats tom. SAG poängterar att den plats som lämnas tom vid postponering kan fyllas med ett expletivt *det* när det postponerade ledet är integrerat i den inre satsen (SAG del 3 s. 554–555), men kolonexpansioner är som bekant inte integrerade, och expletivt *det* är olämpligt här. Därmed finns det återigen till synes inget korrelat i (13)–(14). I (15) innehåller den fokuserade positionen dock av ett kataforiskt *detta*, och i enlighet med Nunberg m.fl. (2002) kan vi göra samma tillägg till (13)–(14), vilket ger (17)–(18):

- (17) Gustav Möller sade detta: »Endast det bästa är gott nog åt folket».
- (18) Tillägger detta när han ser min förvånade min:
– Jag har hittat ett sätt att hantera offentliga situationer.

Att (13) skulle ha mer gemensamt med (17) än med en enkel SVO-sats är inte självklart, men i (14) är det uppenbart att det finns en tom plats efter verbet och att denna kan motsvaras av kolonexpansionen. Om en kolonexpansion saknar korrelat kan ett sådant alltså läggas till i form av ett kataforiskt pronomen, eller tvärtom: om kolonexpansionens korrelat är ett kataforiskt pronomen så kan det utelämnas, kanske för att det inte tillför någon ny information, vilket också tyder på att det framåtppekande kolonet självt fungerar kataforiskt (Halliday 1985 s. 33, Bredel 2008 s. 196, Dahl 2015 s. 182). Detta är som vi sett möjligt även i en kopulastruktur som (3) (*Det fulaste pojknamnet är detta: Prussiluskan*), liksom med icke-pronominella led som i (6) – men här är satsmedial utelämnning möjlig. Slutsatsen är att kolonexpansionen alltid identifierar en fokuserad konstituent, men om denna inte anger annan information än expansionen själv så behöver den inte realiseras språkligt i förledet; den ges ju redan

mer utförligt i efterledet, där den står eftersom det är tung, om inte i längd så i information. Att fokuserade led över huvud taget kan strykas har att göra med att de två leden slås ihop till en mening, vilken som sådan inte behöver ha mer än ett fokus. I strukturer som (13) skulle alltså det förment kanoniska objektet ha placerats i efterfältet som expansion, men eftersom det till skillnad från i (14) saknas andra konstituenten däremellan är kolon det enda i skriften som skvallrar om detta. SAG uppger också att det kan vara svårt eller omöjligt att avgöra om ett finalt objekt eller predikativ är postponerat eller inte, alltså står i efterfältet eller den inre satsens slutfält (SAG del 3 s. 557, 559). Det kan jämföras med Vallduví (1993) som (för romanska språk) noterar svårigheten att skilja högerdislokationer från vanliga postverbala argument (s. 101–102). Om det stämmer att kolon alltid står i den inre satsens utkant innebär det alltså att en struktur som *Han sa: »Det är gott nog»* är likvärdig med *Han sa så här: »Det är gott nog»* men inte nödvändigtvis med *Han sa »det är gott nog»*.

Men det är naturligtvis inte självklart att anföringar ska analyseras på samma sätt som andra kolonstrukturer. En annan möjlighet är att expansionen, alltså det huvudsatsformade citatet, utgör den inre satsen, och att förledet är annex, så kolonet här avgränsar förfältet snarare än efterfältet (eller slutfältet). SAG föreslår i en anmärkning att detta kan vara den bättre analysen när det anförande är semantiskt lättviktigt (till exempel *Hon sa*), men Doran (1998) går steget längre och menar att det anförande alltid ska ses som annex till det direkt anförda, kompletta yttrandet (SAG del 4 s. 857–860, Doran 1998 s. 85).²² Rimligen kan denna analys sträcka sig till att gälla även anförande strukturer utan kolon; det anförande är satsperifert oavsett grafisk avgränsning. Dahl (2015 s. 182) kallar både kolon och (de grafiska markeringarna av) rubriker för framåtpåkande, och likheterna blir särskilt tydliga när man betänker att rubriker, särskilt radrubriker, ibland följs av just kolon (jfr Språkrådet 2017 s. 21). Diskursmässigt bör all text som följer på rubriken, fram till nästa rubrik av samma eller högre grad, också vara underordnad denna, motsvarande en extremt lång kolonexpansion. En typisk rubrik anger frågan under diskussion, eller ämnet, för den brödtext som följer, det vill säga textens diskurstopik. Samma sak torde kunna sägas om många kolonstrukturer, som (10)–(11) ovan. Givet att fokus inte behöver omfatta hela efterledet verkar det alltså mer rättvisande att vända på Says (1998) iakttagelse att kolon följs av fokus till att det

²² Dorans analys inkluderar dock inga exempel på semantiskt tyngre anförande led, vilket förtar något av slutsatsen.

föregås av topik, en topik som i enlighet med Doran (1998) står utanför den inre satsen – eller hela brödtexten.

Detta blir dock svårare att acceptera när både för- och efterled är kompletta satser, med separata topiker och fokus utan någon gemensam referens (SAG del 4 s. 869). Inte minst är det i dessa fall, liksom i andra anföringssatser, svårt att argumentera för en parallellstruktur i enlighet med Döring (2015) och Ott & de Vries (2016). En tredje tolkning är därför att leden ska ses som just separata; kolonet är därmed meningsfinalt, som en variant på punkt (SAG del 4 s. 845, 854, Nunberg m.fl. 2002 s. 1736; jfr Nunberg 1990 s. 31). I (16) är detta föga kontroversiellt, eftersom det inte tycks finnas någon syntaktisk relation mellan för- och efterledet; SAG (del 4 s. 864) menar att citat ibland bara föregås av en beskrivning av talsituationen utan annan anföringsmarkör än just kolon, i vilket fall citatet ska förstås som sidoordnat snarare än underordnat. Informationsstrukturellt menar jag dock att även (16) kan analyseras som övriga kolonstrukturer, så låt oss titta närmare på exemplet, nedan upprepat som (19).

- (19) Mycket slösades bort, stals eller försvann: »Det var ett land av fifflare och lobbyister.»

Båda leden i (19) är fullständiga satser och kan därmed stå separat, åtskilda av punkt. Kontexten gör också klart att båda leden har fokus, och i enlighet med SAG måste förledet sägas utgöra kontexten för efterledet, alltså scentopik. Detta är förvisso inte märkligare än att två angränsande meningar vilka som helst i en text är sinsemellan koherenta; det är ju helt normalt att en meningsfokus blir topik i nästa mening, så kallad linjär temaprogession (Daneš 1974 s. 114–118, Nyström 2001 s. 89). Detta kan på goda grunder sägas gälla även i (19), men det anmärkningsvärda ligger i att denna topik inte expliciteras i efterledet. Där menar jag att vi också har kolons stora informationsstrukturella, och kanske allmänna, förtjänst: det skapar en temaprogession som inte behöver uttryckas verbalspråkligt.²³ I en kolonstruktur behöver topiken alltså inte nämnas i efterledet, utan kolonet markerar att denna ska hämtas från förledet – oavsett om leden utgör egna satser eller inte. Om kolonet i (19) hade ersatts av punkt så skulle koherensen mellan för- och efterled försvagas. Och eftersom förledets fokus – korrelatet till kolonexpansionen – omfattar hela huvudsatsen blir det knöligt att upprepa det i efterledet, särskilt som kolonexpansionen också omfattar en huvudsats. Detta tyder också på att kolonet

²³ Jämför Karhiahio (2003 s. 195–196), som menar att kolon organiserar teman och möjliggör utelämnning av rema.

i (19) precis som i andra kolonstrukturer förbinder två led till en struktur. Här är de två leden icke-elliptiska huvudsatser, och om Dörings (2015) och Ott & de Vries (2016) analyser av högerdislokationer kan överföras på kolonstrukturer kan dessa i allmänhet sägas bildas av två huvudsatser. En djupare syntaktisk analys lämnar jag åt framtida studier, men tanken stärks av iakttagelsen att kolonexpansionen liksom dess korrelat alltid är fokuserad. Utan ett fokuserat element kan linjär temaproggression ju inte uppstå, eftersom det som är fokus i förledet är topik i efterledet. Det kolon gör är alltså att förta det pragmatiska behovet av den upprepning som detta innebär: det förenar två delmeningar i en komplex mening och tillåter utelämnning av den första delmeningens fokus eller den andras topik, förutsatt att dessa är koreferentiella (alltså att det råder linjär temaproggression mellan delmeningarna) och att det utelämnade ledet inte anger information som inte kan återhämtas från strukturens övriga led (jfr Döring 2015 s. 116). Men det förblir oklart hur anförande strukturer ska analyseras, och det finns all anledning att fördjupa analysen av dessa i framtiden, ur såväl syntaktiskt som informationsstrukturellt perspektiv. Vi kan i stället beakta kolonstrukturer med tunga icke-anförda efterled: i (20) en uppräknings av nominalfraser, och i (21) av ytterligare huvudsatser.

- (20) Det sägs finnas fem sätt att bekräfta sin kärlek på:
Fysisk uppmärksamhet
(allt från en snabb smekning på handen i förbigående till sex)
Gåvor
(små som stora presenter, dyra som gratisgåvor – shopping, choklad, en påse favoritgodis, köpa den där handväskan du vill ha, eller spontant köpa favoritparfymen i taxifreen när han är ute och reser utan dig osv.) [...]
- (21) Med kombo tabletter/alkohol så kommer du troligtvis få två effekter:
• Sjukvården kommer ta hand om det mest akuta men sen blir du hemskickad för att de inte har »tid» med alkoholrelaterade fall. Du kommer känna dig ännu mer utanför och ensam med ditt mående. [...]

Även i (20) försvagas koherensen mellan leden om kolon ersätts av punkt, och eftersom efterledet utgörs av en lista nominalfraser står det ogärna i en egen grafisk mening. Det vore dock lätt att i så fall upprepa topiken i efterledet; den andra raden kan utökas till exempelvis *Det första sättet är fysisk uppmärksamhet*. Detta skulle dock kräva att alla därpå följande listpunkter också utökades till satser, så kolonstrukturen sparar in väldigt mycket utrymme, inte bara i direkt anslutning till kolonet. I (21) är efterledet satsformat, men saknar alltså något verbalspråkligt uttryckt koppling till korrelatet *två effekter*. Om

kolonet byts ut mot punkt krävs därför en relativt komplex omorganisering för att infoga topikens initialt, framför allt att den huvudsatsformade expansionen måste göras om till en bisats. Även bortsett från de informationsstrukturella implikationerna får detta någon av två oönskade följder, vilka illustreras i (22)–(23).

- (22) Med kombo tabletter/alkohol så kommer du troligtvis få två effekter. Den första är att sjukvården kommer ta hand om det mest akuta men att du sen blir hemskickad för att de inte har »tid» med alkoholrelaterade fall så du kommer känna dig ännu mer utanför och ensam med ditt mående. [...]
- (23) Med kombo tabletter/alkohol så kommer du troligtvis få två effekter. Den första är att sjukvården kommer ta hand om det mest akuta men att du sen blir hemskickad för att de inte har »tid» med alkoholrelaterade fall. Du kommer känna dig ännu mer utanför och ensam med ditt mående. [...]

I (22) är meningarna väldigt långa, eftersom det som var flera huvudsatser och grafiska meningar i (21) har slagits samman i en lång bisats. I (23) rubbas i stället den språkliga hierarkin, i och med att den tredje grafiska meningen (*Du kommer känna dig ...*) lämnats orörd och alltså befinner sig på en högre syntaktisk nivå än den bisats som den semantiskt är en följd av (*att sjukvården kommer ...*). Med kolon undviker man båda problemen.

Kolon: ett temabindande tecken

Says (1998 s. 36) iakttagelse att kolon skulle föregå fokus bygger på att tecknet riktar uppmärksamheten framåt och är frekvent framför nominalfraser. Detta illustreras lätt i enklare strukturer där för- och efterled inte är syntaktiskt självständiga: förledet motsvarar topik och efterledet fokus. Strukturen illustreras i (24).

- (24) Lunch: havregrynsgröt [...].

Förledet *Lunch* är topik, och fokus är att lunchen identifieras som *havregrynsgröt*. Att strukturen har topik och fokus och att det råder ett predikativt förhållande mellan dessa tyder för övrigt på att vi även här har att göra med en sats. Kolon tillåter därmed utelämnning av kopulaverb mellan topik och fokus, ett förhållande som också kan anas i (10) ovan (se även Karhiahho 2003 s. 187–

188).²⁴ Hypotesen att kolon helt enkelt markerar en struktur *topik: fokus* kan sägas stämma i fall som dessa, men vi ser att det är mer komplicerat än så när leden blir längre än varsin nominalfras.

Jag menar i stället att kolon används för att avgränsa ett led som står utanför den inre satsen, och att kolon ibland är det enda som anger just detta.²⁵ Tecknet kan verka på både sats- och textnivå, alltså antingen mellan annex och inre sats eller mellan rubrik och brödtext. Gemensamt är det informationsstrukturella: kolon står mellan topikled och fokusled, i den ordningen. Närmare bestämt anger kolon att efterledet innehåller identifikationsfokus till en topik som motsvarar förledets fokus, vilket i sin tur kan utelämnas om det inte anger någon annan information än den som identifikationsfokuset anger.²⁶ Kolon markerar alltså en linjär temaprogession, som inte på annat vis behöver realiseras språkligt, och förenar samtidigt de två leden i ett större yttrande eller textparti. Av den anledningen är det tänkbart att också en struktur som (24) genomgått ellips av mer än bara verbet, och basgenereras som den redundanta komplexa meningen (25a) och reduceras sedan i olika hög grad som (25b–d) (jfr Döring 2015 s. 126–131).

- (25) a. Lunch är följande: lunch är havregrynsgröt.
- b. Lunch är följande: havregrynsgröt.
- c. Lunch är: havregrynsgröt.
- d. Lunch: havregrynsgröt.

Eftersom kolon tycks kunna ersätta anafor och upprepning som strategi att realisera temaprogession, och eftersom betydelsefattiga korrelat inte alltid är obligatoriska, kan tecknet också betraktas som ett utelämningsstecken: det markerar (eller möjliggör) utelämnning av topiken ur efterledet eller fokuset ur förledet, ibland även verb, när dessa är informationsmässigt redundanta. Det är fullt möjligt för kolonstruktursens för- och efterled att utgöra egna informationsenheter, delmeningar med topik och fokus, men dessa är i så fall underordnade den informationsenhet som omfattar kolonstruktursen, den komplexa meningen, som helhet. Kolonstruktursens topik kan alltså ha olika omfång,

²⁴ Kolon kan dock inte sägas ersätta kopulaverbet, som Karhiahö (2003 s. 226) föreslår; jämför exempel (3) som har både kopula och kolon.

²⁵ På samma sätt som led inskjutna på sin förväntade position fortfarande uppfattas som just inskott på grund av interpunktion eller intonation. SAG (del 4 s. 457) använder detta exempel: »Stina har, uppriktigt sagt, inte skött den här saken helt korrekt.»

²⁶ Samt lyder vissa syntaktiska begränsningar som inte har utforskats i denna studie; exempelvis tycks rektioner i bundna adverbial inte kunna utelämnas i annat än final position, se (6).

och tänkas vara allt från satstopik och alltså bara gälla kolonstrukturen, till diskurstopik och omfatta hela diskursen som följer. Bilden av kolonstrukturen som *topik: fokus* stämmer därmed på diskursnivå, om än inte på satsnivå. Eftersom kolonstrukturens efterled utgör fokus har det också alltid egen språk-handlingskraft och kan betraktas som självständigt, men liksom för eftertan-ken krävs den tematiska relationen till förledet för att efterledet ska bli begrip-ligt i kontexten. Denna relation anges av kolon.

Avslutande kommentar

I min studie har jag valt att angripa informationsstrukturen kring kolon ur en annan vinkel än Karhiho (2003), och menar alltså att kolon alltid står mellan satstopik och fokus i den komplexa mening som kolonstrukturen utgör. Med stöd i litteraturen har jag också anammat en annan syn på syntaxen, och menar att kolon allmänt står i den inre satsens utkant, kanske rentav mellan två satser, även om det ibland kan verka satsmedialt. Detta uppdragar allmänna mönster i strukturen, och förklarar själva bruket av kolon i fall där det till synes varit syntaktiskt möjligt med punkt eller inget skiljetecken alls. Som Bredel (2020 s. 84–85) säger så markerar kolon en avvikande syntax, och ibland är tecknet också det enda som tyder på att en sådan föreligger. Syftet med att kasta om eller stryka konstituenten och markera den resulterande strukturen med kolon är att realisera och förmedla en viss informationsstruktur och linjär tema- progression, vilket jag visat i denna artikel. Det syntaktiska bidraget är dock ännu till stora delar teoretiskt, och det kan vara värdefullt att i framtiden ur ett generativt perspektiv närmare undersöka kolonstrukturer, tillika ellipser och satsperifera led som annex, och samspelet dem emellan. Uppstår de avgrän- sade leden i egna satser, eller i den inre sats de tycks ansluta till? Vilka är de syntaktiska begränsningarna på kolonexpansioner, och på utelämnning av led? Hur förhåller sig anförande strukturer till detta? Även andra skiljetecken kan studeras ur dessa perspektiv, och ur många andra. Interpunktionen är ännu ett fält med många vita fläckar.

Litteratur

- Bredel, Ursula, 2008: Die Interpunktion des Deutschen: Ein kompositionelles System zur Online-Steuerung des Lesens. (Linguistische Arbeiten 522.) Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Bredel, Ursula, 2020: Interpunktion. 2 uppl. (Kurze Einführungen in die Germanistische Linguistik 11.) Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Chafe, Wallace, 1987: Cognitive constraints on information flow. I: Russel Tomlin (red.): Coherence and grounding in discourse: Outcome of a symposium. (Typological Studies in Language 11.) Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. S. 21–51.
- Chafe, Wallace, 1988: Punctuation and the prosody of written language. I: Written Communication 5(4). S. 395–426.
- Dahl, Alva, 2015: I skriftens gränstrakter: Interpunktionens funktioner i tre samtida svenska romaner. (Skrifter utgivna vid Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 91.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Daneš, František, 1974: Functional sentence perspective and the organization of the text. I: František Daneš (red.): Papers on functional sentence perspective. (Janua Linguarum, Series Minor 147.) Paris: Mouton De Gruyter. S. 106–128.
- Doran, Christine, 1998: Incorporating punctuation into the sentence grammar: A lexicalized tree adjoining grammar perspective. (IRCS Technical Reports Series 68.) Pennsylvania: Institute for Research in Cognitive Science, University of Pennsylvania.
- Döring, Sandra, 2015: Parentheticals are – presumably – CPs. I: Marlies Kluck m.fl. (red.): Parenthesis and ellipsis: Cross-linguistic and theoretical perspectives. (Studies in Generative Grammar 121.) Berlin: Mouton De Gruyter. S. 109–146.
- É. Kiss, Katalin, 1998: Identificational focus versus information focus. I: Language 74(2). S. 245–273.
- Erteschik-Shir, Nomi, 1997: The dynamics of focus structure. (Cambridge Studies in Linguistics 84.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Erteschik-Shir, Nomi, 2006: On the architecture of topic and focus. I: Valéria Molnár & Susanne Winkler (red.): Architecture of focus. (Studies in Generative Grammar 82.) Boston: Mouton De Gruyter. S. 33–57.
- Erteschik-Shir, Nomi, 2019: Stage topics and their architecture. I: Valéria Molnár m.fl. (red.): Architecture of topic. (Studies in Generative Grammar 136.) Boston: Mouton De Gruyter. S. 223–247.
- Fries, Peter, 1992: The structuring of information in written English text. I: Language Sciences 14(4). S. 461–488.
- Halliday, M. A. K., 1985: Spoken and written language. Victoria: Deakin University Press.
- Hannay, Mike & Martínez Caro, Elena, 2008: Last things first: A FDG approach to clause-final focus constituents in Spanish and English. I: María de los Ángeles Gómez González m.fl. (red.): Languages and cultures in contrast and comparison. (Pragmatics & Beyond, New Series 175.) Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. S. 33–68.
- Heringa, Hermanus, 2011: Appositional constructions. Rijksuniversitet Groningen.

- Hill, Robin & Murray, Wayne, 2000: Commas and spaces: Effects of punctuation on eye movements and sentence parsing. I: Alan Kennedy m.fl. (red.): *Reading as a perceptual process*. Oxford: Elsevier. S. 565–589.
- Kalbertodt, Janina, Primus, Beatrice & Schumacher, Petra, 2015: Punctuation, prosody, and discourse: Afterthought vs. right dislocation. I: *Frontiers in Psychology* 6:1803. S. 1–12.
- Karhiahö, Izabela, 2003: *Der Doppelpunkt im Deutschen: Kontextbedingungen und Funktionen*. (Göteborgs Germanistiska Forskningen 42.) Göteborg: Tyska institutionen, Göteborgs universitet.
- Koster, Jan, 2000: *Extraposition as parallel construal*. Opublicerat manuskript. University of Groningen.
- Mathesius, Vilém, 1975: *A functional analysis of present day English on a general linguistic basis*. Paris: Mouton De Gruyter.
- Molnár, Valéria, 1998: Topic in focus: On the syntax, phonology, semantics and pragmatics of the so-called “contrastive topic” in Hungarian and German. I: *Acta Linguistica Hungarica* 45. S. 89–166.
- Molnár, Valéria, 2003: “C”. I: Lars-Olof Delsing m.fl. (red.): *Grammar in focus: Festschrift for Christer Platzack*, 18 November 2003, vol. 2. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet. S. 235–248.
- Molnár, Valéria & Vinckel-Roisin, Hélène, 2019: Discourse topic vs. sentence topic: Exploiting the right periphery of German verb-second sentences. I: Valéria Molnár m.fl. (red.): *Architecture of topic*. (Studies in Generative Grammar 136.) Boston: Mouton De Gruyter. S. 293–333.
- Moore, Nick, 2016: What’s the point? The role of punctuation in realising information structure in written English. I: *Functional Linguistics* 3(6). S. 1–23.
- Nunberg, Geoffrey, 1990: *The linguistics of punctuation*. (CSLI Lecture Notes 18.) Stanford: Center for the Study of Language and Information, Leland Stanford Junior University.
- Nunberg, Geoffrey, Briscoe, Ted & Huddleston, Rodney, 2002: Punctuation. I: Rodney Huddleston & Geoffrey Pullum (red.): *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 1723–1764.
- Nyström, Catharina, 2001: *Hur hänger det ihop? En bok om textbindning*. (Ord och stil: Språkvårdssamfundets skrifter 32.) Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- O’Connell, Daniel & Kowal, Sabine, 1986: Use of punctuation for pausing: Oral readings by German radio homilists. I: *Psychological Research* 48. S. 93–98.
- Ott, Dennis & de Vries, Mark, 2016: Right-dislocation as deletion. I: *Natural Language & Linguistic Theory* 34(2). S. 641–690.
- Parkes, M.B., 1992: *Pause and effect: An introduction to the history of punctuation in the West*. Aldershot: Ashgate.
- Patt, Sebastian, 2013: *Punctuation as a means of medium-dependent presentation structure in English: Exploring the guide functions of punctuation*. (Language in Performance 47.) Tübingen: Narr.

- Petersson, David, 2014: The highest force hypothesis: Subordination in Swedish. (Lundastudier i svensk språkvetenskap, serie A 72.) Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Pynte, Joël & Kennedy, Alan, 2007: The influence of punctuation and word class on distributed processing in normal reading. I: *Vision Research* 47(9). S. 1215–1227.
- Rayner, Keith, Kambe, Gretchen & Duffy, Susan, 2000: The effect of clause wrap-up on eye movement during reading. I: *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 53A(4). S. 1061–1080.
- SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Sampson, Geoffrey, 1992: Review of *The linguistics of punctuation* by Geoffrey Nunberg. I: *Linguistics* 30(2). S. 467–475.
- Say, Bilge, 1998: An information-based approach to punctuation. Ankara: Department of Computer Engineering and Information Science, Bilkent University.
- Språkrådet, 2017: Svenska skrivregler. 4 uppl., red. av Ola Karlsson. (Språkrådets skrifter 22.) Stockholm: Liber.
- Strandberg, Viktoria, 2019: Initiala annex i en teckenbaserad konstruktionsgrammatik. (Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket GU-ISS-2019-02.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Strömquist, Siv, 1992: Våra skiljetecken i ett historiskt perspektiv. I: *Språk och stil* NF 2. S. 77–112.
- Strömquist, Siv, 2019: Skiljeteckensboken: Skiljetecken, skrivtecken och typografiska grepp. 2 uppl. Stockholm: Morfem.
- Svenska språknämnden, 2005: Språkriktighetsboken. 2 uppl. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 93.) Stockholm: NE Nationalencyklopedin AB.
- Vallduví, Enric, 1993: The informational component. (IRCS Report 93-38.) Philadelphia: Institute for Research in Cognitive Science, University of Pennsylvania.
- de Vries, Mark, 2009: Specifying coordination: An investigation into the syntax of dislocation, extraposition and parenthesis. I: Cynthia R. Dreyer (red.): *Language and linguistics: Emerging trends*. New York: Nova Science Publishers. S. 37–98.
- Wasow, Thomas, 1997: End-weight from the speaker's perspective. I: *Journal of Psycholinguistic Research* 26(3). S. 347–361.